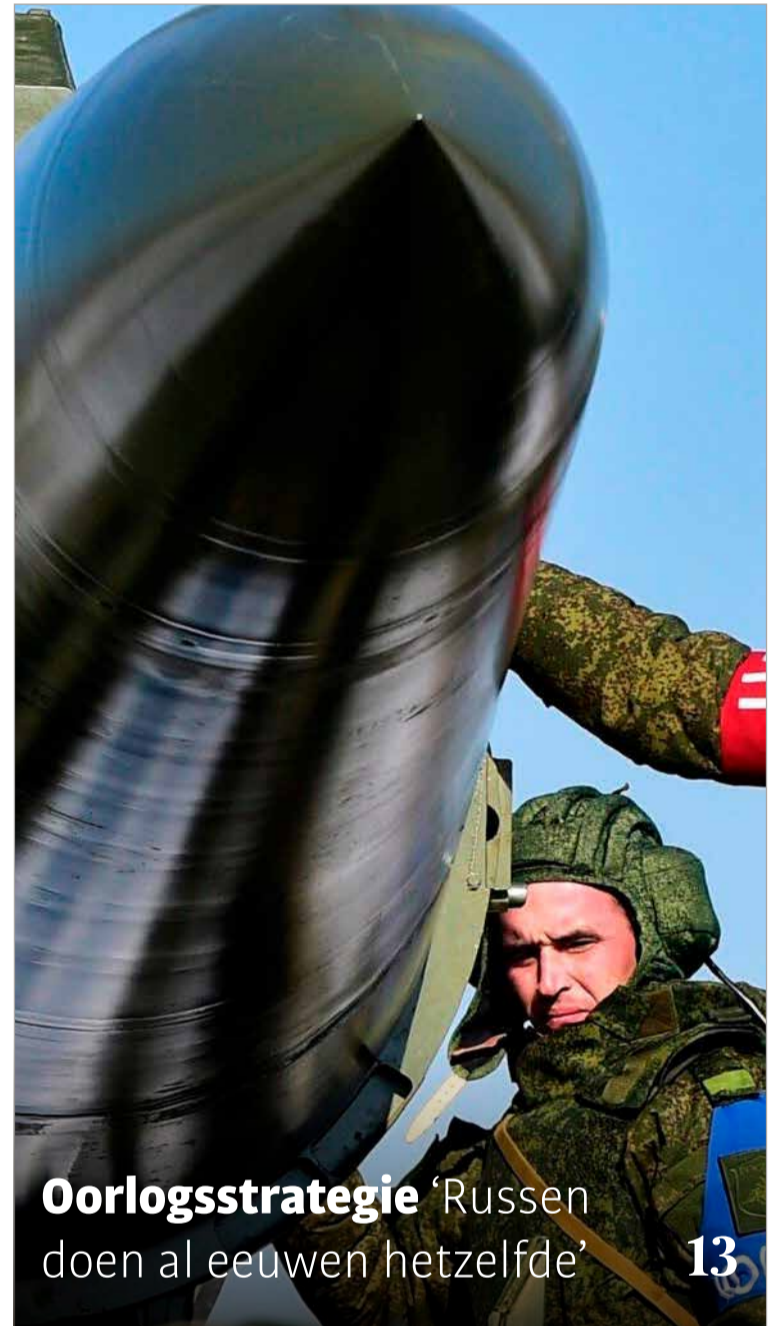

Spullen heen, mensen terug 7

Mare ging mee met Leidse studenten die op en neer naar de Oekraïense grens rijden. 'Het is heftig om mee te dealen'

Oorlogsstrategie 'Russen
doen al eeuwen hetzelfde'

13

16

Paardenbaas Naast zijn studie runt hij een manege

#Camergate De universiteitsraad stemt tegen het opnieuw aanzetten van slimme camera's, noemt ze 'invasief en niet-proportioneel' en spreekt van 'onbehoorlijk bestuur'

2

‘Waarom is Den Haag het ondergeschoven kindje?’

Het college van bestuur heeft een visie studentenwelzijn opgesteld, maar de universiteitsraad is zeer kritisch. Het is te vaag, en er is te weinig aandacht voor internationals en Den Haag.

DOOR VINCENT BONGERS

In de visie staan vijf pijlers waarop het studentenwelzijnsbeleid steunt, namelijk ‘awareness, preventie en vroegsignalering, een adequaat ondersteuningsaanbod, deskundigheidsbevordering van studentenbegeleiders en welzijn van studenten bevorderen door binding en veilig studiekeelimaat.’ De raad is er blij mee dat er een visie voor de lange termijn ligt, maar was kritisch op het gebrek aan inhoud van het document. ‘Het staat weinig specifieke in over Leiden en hoe bepaalde doelen behaald moeten worden’, aldus Rebekka van Beek van studentenpartij PBMS. ‘Als we dit bij de Rijksuniversiteit Groningen zouden neerleggen, past het ook. Een heldere probleemanalyse van wat er speelt op de Universiteit Leiden ontbreekt en die is juist noodzakelijk om duidelijk inzicht te krijgen over wat de heikle punten voor de studenten hier zijn.’ Het valt ook op dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen de vestigingen in Leiden en Den Haag. ‘Het is één universiteit maar er zijn twee verschillende studentengemeenschappen, met uiteenlopende problemen. Den Haag dreigt een ondergeschoven kindje te worden.’

De raad wil meer aandacht voor Den Haag, ook omdat er daar relatief veel internationals studeren. ‘Internationale studenten worden nauwelijks benoemd in het stuk. Er moet voor hen maatwerk worden geleverd.’ Verder zijn er in Den Haag in verhouding tot Leiden weinig mogelijkheden voor studenten om zich te verenigen, een cruciale factor voor studentenwelzijn, aldus de raad. De zorg om Den Haag is groot, aldus Ella Pica-vet van studentenpartij DSP. De Haagse Faculty for Governance and Global Affairs moet niet als enige opdraaien voor de problemen. ‘Alle faculteiten zijn actief in Den Haag. Het uitvoeringsplan moet daar rekening mee houden.’ Er is ook onvoldoende nagedacht over de impact van de plannen op de werkdruk, aldus Van Beek. ‘Hoe groot gaat deze zijn?’ Het kan niet zo zijn dat de oplossingen voor studenten extra druk leggen op medewerkers.’ Verder heeft de raad zorgen over de financiering van het welzijnsbeleid na 2023. ‘De periode daarna is een zwart gat op dit moment. We willen graag zien wat de plannen gaan kosten en hoe dat gaat worden betaald.’ ‘In de visie moet ook duidelijk staan welke rol de universiteit precies heeft’, merkte Jeppe Bandringa van studentenpartij LVS op. ‘Waar liggen de grenzen van het studentenwelzijnsbeleid?’ De GGZ heeft lange wachtlijsten. ‘De universiteit moet niet de functie van de reguliere zorg overnemen’, reageerde Van Beek. ‘Dat is onze taak niet.’ Op maandag 13 februari spreekt de raad met het college over de visie.

‘Keuzevakken en minoren in één semester persen kan enorme schade toebrengen’

Het college wil minoren en keuzevakken in één semester samenvoegen. Met name taalopleidingen vinden deze harmonisatie ‘destructief’. De universiteitsraad pleit daarom voor coulance.

DOOR VINCENT BONGERS

Het college van bestuur wil in collegejaar 2023-2024 de vrije keuzeruimte en minoren in het vijfde semester van studies concentreren en heeft daarvoor een richtlijn opgesteld: alleen in het eerste semester van het derde jaar worden 30 punten aan keuzevakken of een minor ingeroosterd. Deze harmonisatie maakt het makkelijker voor studenten van andere faculteiten en universiteiten om een minor of keuzevakken in te plannen. De richtlijn leidde tot een storm van kritiek. Vooral talenstudies stellen dat de regeling funest is voor de opbouw van hun opleidingen. ‘Als wij moeten doen wat het college wil, dan gaat de opleiding kapot’, zei Katarzyna Cwiertka, opleidingsvoorzitter van de bachelor Japanstudies, eerder in *Mare*. Als een semester wegvalt voor taalverwerving schaaft dat de kwaliteit van de studie. Ook in de faculteitsraad Geesteswetenschappen in december werden deze bezwaren gemaakt. Het in één semester persen van minoren en keuzevakken is inderdaad een probleem, beamde Timothy de Zeeuw van personeelspartij LAG maandag tijdens de vergadering van de universiteitsraad: ‘Niet alleen bij Geesteswetenschappen, maar ook bij andere faculteiten. Opleidingen zijn zo opgebouwd dat ze heel nauwgezet toewerken naar een eindschriftje. De wens tot harmonisatie geeft geen moge-

lijkheden tot uitzonderingen. We lopen dus het risico dat we enorme schade toebrengen.’ De Zeeuw wil dat het college de mogelijkheid biedt om niet onder de regeling te hoeven vallen. ‘Deze studies moeten daar dan wel zwaarwegende redenen voor aanvoeren.’ ‘Dit is een heel valide punt’, stelde Rebekka van Beek van studentenpartij PBMS. ‘Ook bij Geneeskunde is dit een probleem.’ Alleen vraag ik me af of dit niet al benoemd is in de richtlijn. Daar staat dat in “enkele gevallen vijftien punten vrije keuzeruimte mag worden geroosterd. Dit is het geval wanneer beroepsseisen, bijvoorbeeld geneeskunde of notarieel recht, zorgen voor beperkte ruimte in het curriculum.” De Zeeuw vond die bepaling nog niet ruim genoeg. ‘Dat neemt niet weg dat het nog steeds om een blok in een semester gaat en dat is nog steeds schadelijk, met name voor taalverwerving. Mijn voorstel zou zijn om die regeling uit te breiden en meer uitzonderingen mogelijk te maken.’ Studenteraadslid Victor van der Horst (PBMS) vermoedt dat daar wel ruimte voor is. ‘In de commissievergadering van de raad is gesproken over uitzonderingen voor taalopleidingen.’ In de richtlijn staat dat een faculteitsbestuur een verzoek tot uitzondering kan doen bij het college. Ook is er een overgangsregeling. Pas in collegejaar 2027-2028 moeten alle opleidingen aan de harmonisatie-eisen voldoen. Dat is een jaar later dan het college in eerste instantie had gepland. Op maandag 13 februari spreekt de raad met het college over de kwestie.

Protest tegen de slimme camera's in Wijnhaven, Den Haag, december 2021

Raad is fel tegen camera's: ‘Invasief en buiten proportie’

De universiteitsraad stemde maandag tegen het opnieuw aanzetten van de slimme camera's. In de raadsvergadering was geen enkele partij voorstander van het reactiveren van het telsysteem op de manier die het college van bestuur had voorgesteld.

DOOR MARK REID
FOTO TACO VAN DER EEB

In een voorlopig advies op basis van de commissievergadering van 23 januari stelde de raad voor om de camera's eerst op een gering aantal locaties aan te zetten bij wijze van pilot. Maar in de afgelopen week leek de meerderheid van de raad van het idee voor een testfase te zijn afgestapt. Een grote meerderheid wilde de camera's nu helemaal verwijderd zien. De zorgen om de fundamentele privacy-issues van het systeem waren voor de gehele personeelsgeleding ernstig genoeg om eensgezind

tegen te stemmen. Patrick Klaassen van UB noemde de classroom scanners ‘invasief en niet-proportioneel’. Hij vatte zijn betoog bondig samen: ‘Dit moet weg.’ Meerdere raadsleden hekelden daarnaast de onduidelijke communicatie van het college van bestuur over het onderwerp de afgelopen jaren. Volgens Liza Koppes van LVS gaf het bestuur geen enkel blijk van begrip voor het wantrouwen dat er in de universitaire gemeenschap heerst. Joanne Sloof van CSI deed daar nog een schepje bovenop. Volgens haar laat het college te makkelijk de klachten van studenten en medewerkers links liggen, en is er daarmee sprake van ‘onbehoorlijk bestuur’. Bram Leferink op Reinink van ONS leek als een van de weinigen nog geneigd om de camera's een kans te geven. Volgens hem leek de privacy onder de voorgestelde voorwaarden gewaarborgd. Ook wilde hij eerst verder onderzoek afwachten voordat de camera's zouden worden verwijderd. ‘Als straks blijkt dat alle alternatieven niet goed werken dan wil ik deze camera's nog kunnen gebruiken’, aldus Leferink op Reinink. Timothy de Zeeuw van LAG zag geen heil in zo'n verder onderzoek. ‘Deze zaak speelt nu twee jaar en de argumenten zijn niet veranderd. Als het college mij in die twee jaar niet

heeft overtuigd, gaat dat met nog vijf jaar ook niet gebeuren.’ Het negatieve advies van de universiteitsraad aan het college van bestuur is niet bindend, maar collegevoorzitter Annetje Ottow zou bij een overleg met raadsleden hebben beloofd zich neer te leggen bij een negatief advies, zei voorzitter Bas Knapp maandag tijdens de vergadering. De raad biedt op 13 februari het advies officieel aan tijdens het overleg met het college van bestuur.

Rectificatie

In het artikel ‘Open brief aan UR: “Laat de camera's uit”’ (*Mare* 16) stond abusievelijk dat de jaarlijkse kosten van de slimme camera's 275 duizend euro bedragen. Dat moet 75 duizend zijn.

Classroom scanners lozen is de enige rationele keuze

Met kerst deed mijn vader mijn moeder ooit een luxe cafeïère cadeau. Mijn moeder gebruikte het ding één keer, concludeerde dat ze filterkoffie toch lekkerder vond, en liet voortaan de cafeïère – al haar luxuositeit ten spijt – achterin het keukenkastje verstoffen. Een besluit dat, gezien de gedane investering, op mijn vaders misprijzen kon rekenen. Was de keuze van mijn moeder dan de verkeerde? Neen, weet ik sinds het eerstejaarscollege economie dat ik elf jaar geleden volgde bij de legendarische dr. Auke Leen. Stel, zo legde hij mij en mijn studiegenootjes voor, je gaat naar een restaurant en je bestelt een hele pizza – zeg, voor tien euro. (Ik herhaal: het was 2012. Pizza's kostten tien euro, discotheek In Casa was nog open, en je mocht nog alles zeggen tegen iedereen. Alles! Tegen iedereen! Dat waren nog eens tijden!) Maar wat wil het geval, vervolgde Auke Leen, na één stuk pizza heb je eigenlijk genoeg gehad. Welnu, wat schrijft de economische wetenschap voor in zo'n situatie? (Op dit punt hingen we aan zijn lippen.) Simpel: stop met eten. Want eet je dat ding tegen heug en meug toch helemaal op, dan vergroot je alleen maar je verlies: je lijdt niet alleen de financiële kosten die je toch al hebt gemaakt, maar daarbovenop ook nog eens buikpijn. €10 < €10 + buikpijn. Laten staan dus, die pizza. Als je er eenmaal op gaat letten, en sinds die ene dag in 2012 kan ik niet anders, doet de ‘betaalde-pizza-kwestie’ zich in vele gedaanten voor. Die nieuwe schoenen die toch blijken te knellen: dragen of niet? Het hotelzeepje dat zat inbegrepen bij de prijs van de kamer maar eigenlijk helemaal niet lekker ruikt: gebruiken of weggooien? De niet-restitueerbare boeking bij een camping in Noord-Frankrijk waar het maar blijft stortregenen: volharderen of opgeven? Auke Leen zou het wel weten: niet kniezen over de geleden kosten, en dumpen die schoenen; lozen dat zeepje; maken dat je wegkomt van die camping. Ook de Leidse universiteit zit momenteel met een behoorlijk netelige betaalde-pizza-kwestie in haar maag. De samenvatting: in coronatijd laat de universiteit een camerasysteem installeren om de ruimtebezetting in collegezalen te monitoren. Prijskaartje: ruim €20.000. De zogeheten ‘classroom scanners’ blijken echter tot veel meer in staat dan alleen mensen tellen. Ook hun gender, lengte, gezichtskenmerken, bewegingspatronen, en kijkrichtingen kunnen worden geregistreerd. Kortom, de universiteit blijkt haar gebouwen te hebben voorzien van iets wat in potentie neerkomt op een high-tech surveillancesysteem – met de beste bedoelingen, maar toch. Er volgt een storm van protest onder medewerkers en studenten, waarna de camera's worden uitgeschakeld. Maar nu wil het college van bestuur ze toch weer aanzetten. De Universiteitsraad bracht maandag een negatief advies uit over de kwestie, waarop het college over anderhalve week zal reageren. De bezwaren tegen de camera's zijn inmiddels al talloze keren uit de doeken gedaan, door protesterende studenten en ter zake kundige wetenschappers; in *Mare* en landelijke media; in een petitie en een open brief die gezamenlijk al meer dan tweeduizend handtekeningen tellen. De argumenten appelleren aan waarden als privacy, vrijheid, en respect – en als politiek filosoof meen ook ik dat hier belangrijke ethische principes op het spel staan. Als de taal van de ethiek echter niet overtuigt, dan ben ik best bereid om voor één keer de taal van de economie te spreken. De taal van Auke Leen. De universiteit heeft twee opties. Eerste optie: de camera's van de muur halen en ze tot het einde der tijden diep in de kelder van Rapenburg 70 laten verstoffen. Kosten: €20.000. Plus, als men nu echt zo graag de exacte zaalbezetting wil weten, eventueel een extra centje voor de aanschaf van een low-tech (of, liever nog, non-tech) alternatief. Tweede optie: de camera's laten hangen en weer in gebruik nemen. Kosten: €220.000. Plus een *unheimlich* gevoel bij studenten en medewerkers die onder het oog van de camera's moeten studeren en werken. Tel daarbij op een vertrouwensbreuk met eigen wetenschappers die vanuit hun professionele expertise fundamentele bezwaren tegen het systeem kenbaar hebben gemaakt. Tot slot een fikse knauw aan het imago van de Leidse universiteit als ‘Praesidium Libertatis’ – niet bepaald bevorderlijk voor het aantrekken van begaafde academici en studenten in de toekomst. Kom er maar in, Auke Leen! De classroom scanners zijn de cafeïère die geen lekkere koffie zet, de pizza die je niet meer lust, de knellende schoenen, het stinkende zeepje, de natte camping. Opgeven is de enige rationele keuze.

De chatbot is niet te stoppen

Docenten breken zich het hoofd over het zelflerende taalprogramma ChatGPT, terwijl studenten het graag gebruiken voor schrijfoopdrachten en tentamens. *Mare* belicht beide kanten. In deel twee: de docenten. 'Dit legt een bom onder ons toetsingsmodel.'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

ben overgenomen, kan ChatGPT schrijfwerk wegnemen. Laat mensen doen waar ze goed in zijn: innovatief denken, en laten we de rest uitbesteden aan technologie.'

Hoogleraar journalistiek en retorica-expert Jaap de Jong is nog wat huiverig. 'Ik denk niet dat dit goed is voor het onderwijs. Het is belangrijk dat studenten zelf een tekststructuur kunnen verzinnen. Ook originaliteit is belangrijk, maar door voorbeeldteksten te genereren wordt dat ingedamd. Ga maar eens creatief om iets heen denken als er al een heel stuk staat.'

'Het verwoorden van een gedachte en argumenten is een vaardigheid waarvan ik vind dat studenten het moeten leren', zegt Francien Dechesne, onderwijscoördinator van het eLaw-centrum voor recht en digitale technologie en universitair docent ethiek en digitale technologie. 'ChatGPT confronteert ons met de vraag of onze manier van toetsen nog wel robuust genoeg is. Iedereen heeft veel vragen, maar er zijn nog geen antwoorden.' Volgens De Kleijn is het echter 'onbegonnen werk' om ChatGPT tegen te houden. 'In de eindtermen staat dat studenten een goed stuk tekst moeten kunnen produceren, misschien moeten we dat aanpassen. Studenten gaan er natuurlijk gebruik van maken, dus we moeten het omarmen.'

Maar: hoe dan? Moet de manier van toetsen op de schop? En kunnen docenten hun studenten nog wel schrijfoopdrachten geven?

'Indrukwekkend', noemt universitair docent cognitieve robotica en kunstmatige intelligentie Roy de Kleijn ChatGPT. 'Dit is een doorbraak. Tot twee jaar geleden waren dit soort taalmodellen slecht en snapte je meteen dat de teksten niet door mensen waren geschreven. Maar met ChatGPT zijn we een nieuwe fase ingegaan. De kwaliteit is heel goed, het maakt natuurlijk klinkende zinnen.'

Gevolg: docenten worden zenuwachtig, merkt De Kleijn. 'Ze reageren vrij paniekerig; wat gaan we nu krijgen? Zelf blijft hij er neutraal onder. 'Net als rekenmachines rekenwerk hebben

'Dit legt een bom onder ons toetsingsmodel', zegt voorzitter van de examencommissie politicologie en hoogleraar crisismanagement Arjen Boin. 'Wij moeten de examenkwaliteit borgen, en papers zijn daar, zeker ook bij politicologie, een groot onderdeel van. ChatGPT vormt een directe bedreiging voor die vorm van toetsing. Maar we kunnen niet alles in een keer stilleggen of alleen meerkeuzetentamens geven. En we kunnen docenten ook niet ineens vragen om het hele onderwijsprogramma overboord te gooien.'

Mare benaderde ook andere examencommissies met vragen, maar die wilden hun werkwijze 'niet in het openbaar bespreken' of verwezen door naar de woordvoering.

Leerdoelen aanpassen is volgens Boin nog niet aan de orde. 'Wij willen onze studenten blijven leren argumenteren. Dat er software is die dat voor hen kan doen, vinden wij nog geen reden om het leerdoel aan te passen. Als ze later politici gaan adviseren, moeten ze dat met eigen argumenten kunnen doen. We zullen wel andere manieren moeten verzinnen om na te gaan of ze hun leerdoel hebben bereikt.'

Dechesne heeft een idee hoe dat kan. Al vóór de komst van ChatGPT maakte ze in haar rechtencolleges gebruik van voorloper GPT-3. 'Ik haalde het antwoord op een vraag uit GPT-3 en vroeg aan de studenten wat ze van dat antwoord vonden', legt Dechesne uit. Volgens haar leren studenten juist van het klassikaal bespreken en bekritisseren van argumenten die de chatbot aandraagt. 'Dus ik ga vanaf nu elk jaar een geautomatiseerd antwoord van ChatGPT op mijn scherm laten zien.'

Universitair docent taalbeheersing Alex Reuneker pleit ook voor die aanpak. 'Het moet niet de hoofdmoot van je onderwijs worden, maar je zorgt er dan wel voor dat je studenten met dit soort technologie in aanraking laat komen. We kunnen wel doen of het er niet is, maar dat is ook gek.'

Toch schuilt in deze manier van lesgeven ook een probleem, waarschuwt Dechesne. 'Voor deze methode is veel menselijk contact en feedback nodig. Maar we hebben te maken met grote studentenaantallen, en het kost heel veel tijd die er niet is.' Bovendien leren studenten dan niet meer om zelf argumenten te bedenken en te verwoorden.

'Er zullen aanpassingen moeten worden verzonden', zegt Dechesne. Maar pen en papier terug in het leven roepen zoals bijvoorbeeld aan Australische universiteiten gebeurt, ziet ze niet zitten. 'Dan denk je wel heel erg vanuit hoe we kunnen voorkomen dat de status quo zo min mogelijk wordt bedreigd. Ik

geloof daar niet in, niet alleen omdat er wantrouwen jegens studenten van uitgaat, maar ook omdat met de hand schrijven niet past bij hun latere werkende leven.' Daarnaast is het nadelig voor docenten. 'Het levert een hoop extra werk op omdat het moeilijker leesbaar is en je kan minder goed geanonimiseerd nakijken.'

'Met pen en papier een scriptie schrijven wordt nogal een probleem', zegt De Kleijn. 'Je kunt studenten niet de hele tijd opsluiten tot ze het afhebben.'

'Traditionele leerdoelen zijn sowieso aan het veranderen', zegt universitair hoofddocent filosofie Jan Sleutels. 'Er ligt nog wel nadruk op geschreven werk, maar samenwerkingsvaardigheden en mondelinge presentaties worden steeds belangrijker.' Volgens hem hoeven schrijfoopdrachten niet te worden verbannen, maar kunnen ze bijvoorbeeld worden aangevuld met een mondelinge tentamen. 'Dat ze in eigen woorden nog eens vertellen hoe iets in elkaar zit, als reality check. Dat is een perfecte manier om fraude tegen te gaan.'

'Dan kunnen ze ter plekke laten zien dat ze de stof hebben begrepen en kunnen verwoorden', beaamt Dechesne. 'Presenteren en direct reageren op vragen van studiegenoten is een vaardigheid die we kunnen blijven toetsen.' Maar ook hier geldt weer: 'Het kost meer tijd.' Sleutels noemt nog een ander nadeel: 'De beoordeling is subjectief en nattevingerwerk.'

Overigens is hij nog niet erg onder de indruk van de tekstkwaliteit van de bot. 'Ik heb laatst wat korte essayopdrachten ingevoerd, maar wat eruit kwam rollen zou ik geen voldoende geven. De tekst is clichématig, oppervlakkig en machinaal.' 'Wat ik zag, was nogal basaal', zegt ook hoogleraar rechtsgechiedenis Egbert Koops. 'Vermoedelijk merk ik het wanneer een student een tekst van ChatGPT inlevert, maar misschien is dat zelfoverschatting.' Wel verwachten de docenten dat het op termijn 'moeilijker of onmogelijk wordt' om het onderscheid te kunnen maken.

Tegen die tijd 'kun je schrijfoopdrachten in tentamenstelling laten maken op laptops van de universiteit waarbij de toegang tot ChatGPT is afgesloten', denkt Reuneker. 'Dat is op korte termijn op te lossen. De docenten moeten eerst een beetje op de rem staan en niet halsoverkop alles in regels gaan vatten.'

Toch zijn het de docenten zelf die moeten bedenken of en wat er anders moet, zegt universiteitswoordvoerder Caroline van Overbeeke. 'Opleidingen kunnen dat zelf het beste inschatten. We ondersteunen ze door de informatie van onze interne ex-

perts te delen over wat ChatGPT wel en niet kan en wat er tegen fraude kan worden gedaan. We gaan geen tentamenvormen in de ban doen.'

Het gebruik van ChatGPT is volgens haar niet verboden, maar alleen toegestaan als de opleiding daar geen beperking op heeft gelegd. Er is 'sprake van fraude' als voor de beoordelaar niet duidelijk is of een gemaakte opdracht van een student of een bot is, of als studenten 'in eigen woorden een gedachtegang overschrijven'.

Maar: hoe detecteer je dat? Volgens De Kleijn is dat nooit te bewijzen, maar zijn er wel hulpmiddelen die herkennen of iets door een mens of door zogenoemde *large language models* is geschreven. 'Zo is er een tool die dat op twee dimensies test: complexiteit, zoals woordvolgorde en hoe waarschijnlijk het is dat het ene woord op het andere volgt, en *burstiness*: de lengte van de zinnen. Mensen gebruiken lange en korte zinnen door elkaar, terwijl taalmodellen steeds ongeveer dezelfde lengte gebruiken. Op basis van die dimensies kun je bepalen hoe waarschijnlijk het is dat het door een bot is geschreven.'

Maar dat is geen bewijs. 'Als je tachtig procent zeker weet dat een tekst door een bot is geschreven, kan ik me niet voorstellen dat de examencommissie dat voldoende vindt voor een straf.'

De examencommissie van politicologie verwacht een toename van (verdenkingen van) fraude, zegt Boin. 'Als een docent een klacht indient, moet de betreffende student bij ons aanmelding maken dat er niet is gefraudeerd, bijvoorbeeld door drafts, savingsdata en aantekeningen te laten zien. Kan een student dat niet, dan kun je als commissie besluiten de klacht gegrond te verklaren. Maar ik ga ervan uit dat de meeste studenten zelf iets willen leren. Bovendien maken zij ook een afweging: word ik gepakt of niet?'

Ook Sleutels verwacht bij de eerstvolgende scriptieronde botteksten te lezen. 'Maar als je de student en zijn schrijfstijl persoonlijk kent, heb ik er vertrouwen in daar doorheen te prikken.'

'We moeten niet in de paniekmodus schieten', zegt Reuneker. 'Er zal ongetwijfeld eens iets tussendoor glippen, maar ik denk niet dat het tot meer fraude zal leiden dan nu het geval is. Vroeger dacht men dat fotografie de ziel uit de mens zou halen en dat auto's lopen overbodig zouden maken. Toen Wikipedia kwam, waren we bang dat studenten hun informatie alleen nog maar daarvandaan zouden halen. Dat is allemaal niet gebeurd. Die angsten zijn van alle tijden.'

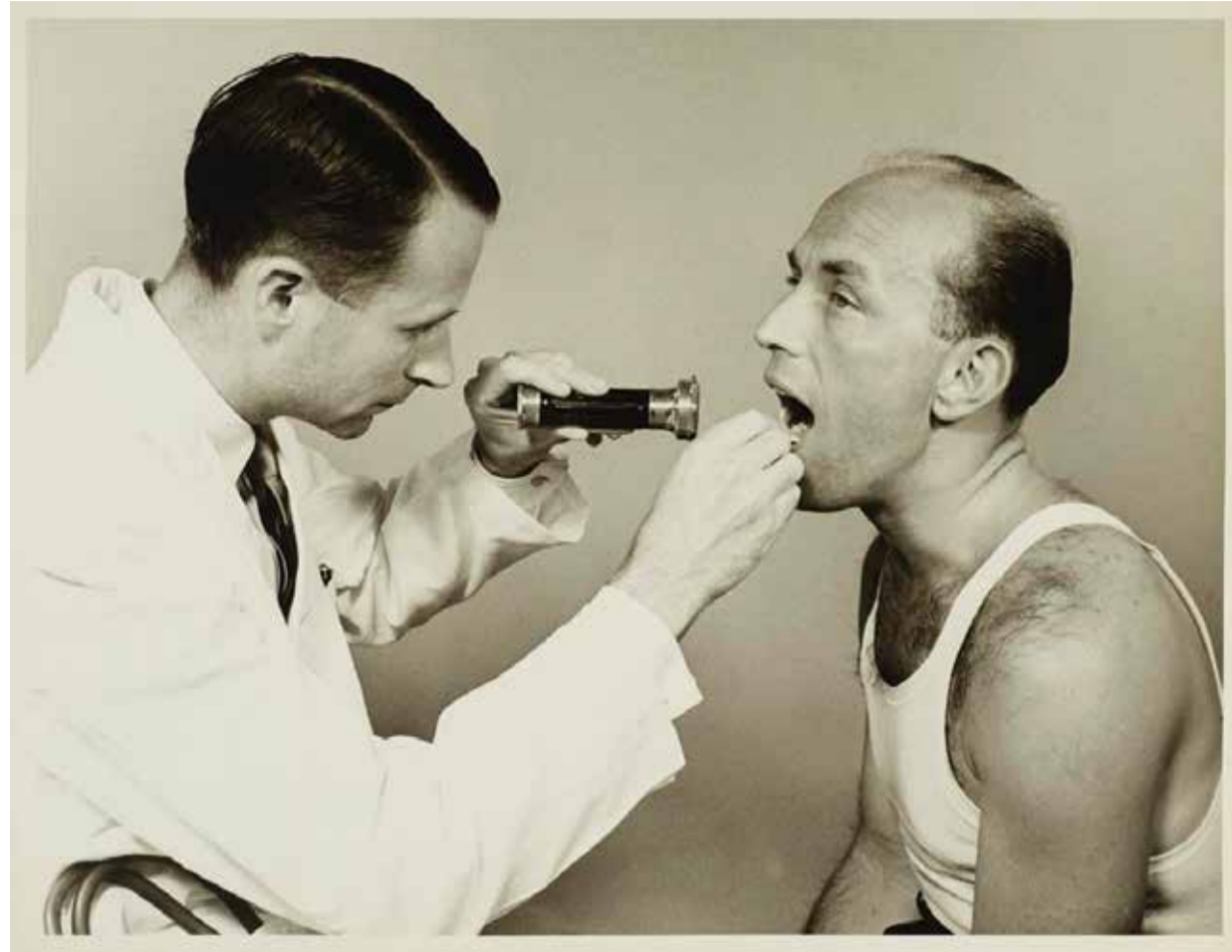
'Studenten gaan er natuurlijk gebruik van maken, dus we moeten het omarmen'

'We moeten hierover nadenken'

Kamerleden van onder meer *b66* en *vvd* hebben vragen gesteld over het gebruik van ChatGPT in het onderwijs. Zij willen van minister Dijkgraaf (Onderwijs) weten wat volgens hem de gevolgen zijn voor de onderwijskwaliteit, hoe negatieve effecten hierop kunnen worden voorkomen en welke handvatten docenten hebben om met de bot om te gaan. De vragen moeten nog worden beantwoord.

Ook in de universiteitsraad van maandag was er aandacht voor ChatGPT. Mark Dechesne van personeelspartij LAG wil van het college weten wat de komst van de bot voor onderwijs en onderzoek gaat betekenen. 'De universiteit moet daar antwoorden op vinden', aldus Dechesne. 'Het gebruik ervan vereist dat iedereen hierover gaat nadenken.'

Universiteitsraadsvoorzitter Bas Knapp beloofde met het college te overleggen over het organiseren van een bijeenkomst over de bot. Mogelijk gebeurt dat al op maandag 6 februari. Universiteitswoordvoerder Caroline van Overbeeke laat weten dat 'chatbots het thema van de jaarlijkse bijeenkomst van onze examencommissies' wordt. Die staat gepland voor april. Verder komt er een blog met praktische tips voor docenten en studenten op de universiteitsite, komt er een podcast met rondtafelgesprekken en worden presentaties over ChatGPT gegeven 'aan relevante groepen in samenwerking met faculteiten en instituten'. De Universiteit Utrecht heeft al aangekondigd de plagiaatregels aan te scherpen in de nieuwe Onderwijs- en Examenregeling door een extra zin op te nemen over het gebruik van ChatGPT, meldt nieuwssite *DUB*.

Er gaapt een generatiekloof

Oude en jonge huisartsen denken fundamenteel anders over hun vak, betoogt de Leidse docent huisartsgeneeskunde en huisarts Pieter Barnhoorn, die vandaag promoveert. 'Het is geen baan, het moet je roeping zijn.'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

U hebt onderzoek gedaan naar klachten van patiënten over huisartsen. Hoe deed u dat?

'Ik heb over de afgelopen tien jaar alle klachten geanalyseerd die zijn binnengekomen bij verschillende huisartsenposten in Leiden, Leiderdorp en Alphen aan den Rijn. In die tien jaar zijn er 750.000 bezoeken aan en telefoontjes naar huisartsen geweest. Daarover zijn 484 klachten binnengekomen: een brief, e-mail of uitgetikt telefoongesprek. Omdat in veel klachtenbrieven meerdere klachten stonden, heb ik in totaal 833 verschillende klachten onderzocht.'

Wat waren de voornaamste?

'Vijfenvertig procent gaat over medische expertise, zoals het missen van diagnoses, veertien procent over managementzaken zoals wachttijden en toegang tot zorg, en één procent over communicatieproblemen, zoals niet teruggebeld worden. 'Een aanzienlijk deel, vijfendertig procent, betrof klachten over professionaliteit. Dat heeft mijn speciale aandacht gekregen. Patiënten gaven aan dat ze zich niet serieus genomen voelden, weinig empathie ervoeren of onplezierig waren toegesproken. Ook waren er klachten over huisartsen die ongeïnteresseerd of arrogant waren en geen hand gaven. Dat vond men verschrikkelijk bot.'

U hebt ook praktijkopleiders geïnterviewd omdat u wilde weten wat volgens hen huisartsen in opleiding onprofessioneel maakt. Wat kwam daaruit?

'Zij vinden vooral een van-negen-tot-vijf-mentaliteit onprofessioneel en het hebben van burnout-achtige klachten. Als je die hebt, hoor je er volgens hen niet helemaal bij. Daar waren ze helemaal niet empathisch over. Het idee is: als je van de opleiding al overbelastingsklachten krijgt, wat moet het dan worden als je echt huisarts bent?'

Bent u het daarmee eens?

'Ja, dan ben je gewoon geen huisartsmateriaal. Het werk houdt bijna nooit op om vijf uur, je komt heftige dingen tegen, je moet af en toe een nacht doorwerken. Er wordt van je verwacht dat je altijd huisarts bent, ook buiten de deur van de praktijk. Sommige artsen in opleiding vinden dat spannend. Die zeggen niet dat ze huisarts zijn, maar dat ze als huisarts werken.'

Hebben huisartsen dan minder recht op deeltijdwerk dan anderen?

'Natuurlijk hebben mensen recht op deeltijdwerk, maar ik denk dat we het te veel zijn gaan zien als een baan. Terwijl het eigenlijk een roeping is. Als ik 's avonds word

gebeld door een patiënt, zie ik dat niet als een aantasting van mijn werk-privébalans. Het geeft mij juist voldoening dat de patiënt de weg naar mij heeft gevonden. Deze generatie is erg veel bezig met balans tussen werk en privé, maar mensen in balans zijn zeldzaam oninteressant.'

Is er sprake van een generatiekloof?

'Absoluut. Op dit moment zien we niet alleen dat steeds meer huisartsen in opleiding deeltijd willen werken, maar er ook voor kiezen om waarnemer als zzp'er te worden en zich dus niet meer te committeren aan een vaste praktijk. Terwijl we die zogenoemde praktijkhouders hard nodig hebben. Dan zorg je voor pakweg tweeduizend zielen die aan jou zijn toevertrouwd. Jij kent de geschiedenis van gezinnen, wat bijvoorbeeld kan helpen verklaren waarom de dochter van een familie angstklachten heeft.'

'In Nederland kun je razendsnel bij je eigen huisarts terecht, dat is een unieke situatie en daarmee zijn we voorrecht. Dat dreigt nu naar de gallemeziezen te gaan. Daarom hoop ik dat dit onderzoek aanzet tot een gesprek tussen twee generaties huisartsen en dat we er in de opleidingen ook tijd voor inruimen om het tijt te keren.'

U bent zelf toch ook waarnemend huisarts?

'Ja, ik werk twee dagen als huisarts en drie dagen in het onderwijs. Als huisarts voel ik me dan ook tekortschieten. Het is suboptimaal, zeker ook voor de patiënten. Die willen naar een vaste huisarts. Als je een ingegroeide teennagel hebt, is het niet zo'n probleem om een waarnemer te krijgen. Maar als je somber bent of chronisch ziek wordt, dan wil je graag iemand hebben die jou kent, niet alleen iemand die je repareert. Patiënten willen niet alleen een medisch probleemoplosser, maar iemand die jou als een echt mens ziet.'

U zei ooit dat u soms wel een half uur de tijd neemt om patiënten te troosten, terwijl er tien minuten voor zijn ingeruimd. Waarom?

'Geneeskunde is soms genezen, vaak verlichten, maar altijd troosten. Dat laatste zijn we uit het oog verloren, terwijl dat juist heel belangrijk is. Veel patiënten hebben het idee gekregen dat geneeskunde heel veel zou vermogen, maar wat wij dokters kunnen is gerommel in de marge. Veel ziektes kunnen we helemaal niet genezen. Daarom begrijp ik die onbescheiden houding van artsen ook niet, ze kloppen zich graag op de borst en zijn de minst bescheiden beroepsgroep die we hebben. Ze doen vaak zo groots over wat de geneeskunde allemaal kan. Maar die heeft slechts drie functies: mensen soepel het leven in helpen, soepel het leven uit helpen en het daartussenin een beetje draaglijk maken. Meer is het niet. We staan echt heel vaak met lege handen, dus dan blijft troosten over.'

Hoe troost u uw patiënten?

'Mensen die zijn uitbehandeld, kun je begeleiden zoals vroeger de dominee of pastoor dat deed. Je moet niet aankomen met een second en third opinion, of nog een foto maken. We hebben niet overal een antwoord op. Er zal altijd kanker blijven, altijd Alzheimer. Mensen die te horen krijgen dat ze moeten vechten tegen hun ziekte worden daar moe van. Ertegen vechten is je reinste latriekoe, want je kunt er helemaal niet tegen vechten. Ik leg liever een hand op de schouder en ga met hen in gesprek over acceptatie en hoe ik hen bij kan staan.'

Pieter Barnhoorn, *On becoming a GP. Professional Identity Formation in GP Residents*. Promotie donderdag 2 februari, 16.15 uur. Academiegebouw

Een retourtje richting de oorlog

Grensovergang bij Medyka. Foto ANP

Een groep Leidse studenten rijdt regelmatig richting de Oekraïense grens om spullen te droppen en vluchtelingen mee terug te nemen. Mare stapte mee aan boord. 'Veel studenten weten niet wat ze kunnen doen: bij ons kun je gewoon instappen en gaan.'

DOOR PIM BAKX

Radymno, maandag, 16:02

'WOOEEHIEEE! WOOEEHIEEE!' Op een hulpverlener na kijkt er niemand op van een krijgende kinderstem die door de ruimte galmt en telkens hetzelfde riedeltje herhaalt. 'WOOEEHIEEE! WOOEEHIEEE!' Op versleten sandalen rent een tenger jongetje rondjes. Hij hoort bij de groep Oekraïense vluchtelingen, vijf moeders en elf kinderen, die net is aangekomen bij de opvang van de VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR, zo'n dertig minuten rijden vanaf het Poolse grensstadje Przemysl. Het ventje glipt handig tussen alle verkleurde boodschappentassen, die dienstdoen als koffers voor meegesleepte bagage. 'WOOEEHIEEE! WOOEEHIEEE!' Pas als een oudere jongen ook geluid begint te maken en achter zijn broertje aanrent – 'BOEM! BOEM! ... BOEM! BOEM!' – wordt pijnlijk duidelijk: de jongens spelen oorlogje. Eentje doet het luchtalarm na, de ander de bommen.

Oegstgeest, vrijdag, 15:37

'Daar zijn ze!' Adriaan, een Oegstgeester met een klein rond briljetje en een donsjas, wijst naar het witte personenbusje dat de garageopslag komt binnenrijden. Het zijn twee jongens van *Keep Them Warm*, een Leids studenteninitiatief dat spullen naar de Poolse-Oekraïense grens rijdt en vluchtelingen mee terug neemt naar Nederland. Zondag vertrekken ze met negen man sterk voor de derde keer naar Przemysl. Die rit markeert ook de voltooiing van het draaiboek waar ze al lang aan werken. 'Veel studenten willen iets doen, maar weten niet wat',

zegt Maarten Bolscher (geneeskunde, 23). 'We willen de drempel zo laag mogelijk leggen, zodat je gewoon kunt instappen en gaan', vult Victor Hovius (23, informatica) hem aan.

Adriaan verzorgt voor deze rit een deel van de spullen. Hij zette een berichtje uit op de hockeyclub, en voor hij het wist stond zijn garagebox, de parkeerplek ervoor en een deel van zijn huis propvol met bergen spullen: vuilniszakken vol skikleding, koffers met oude schoenen, vijfhonderd gloednieuwe Asics-sneakers en kartonnen dozen met honderden geurkaarsen. Huisgenoten Bolscher en Hovius stapelen de dozen tactisch op elkaar totdat de bus bijna vol is. 'Niet hoger dan de ramen', zegt de laatste. 'Dadelijk trappen we op de rem en vliegt er een doorheen.' 'Alle lof voor deze jongens', zegt Adriaan die volgende week ook weer naar Oekraïne rijdt. 'Het is zo mooi dat studenten dit doen.'

Hendrik-Ido-Ambacht, zondag, 19:04

Bibberend van de kou staat Hovius te wachten op een donker en verlaten industrieterrein. Hij heeft net gebeld met Peter Pijpelink om een tweede bus, die vanavond vertrekt, vol te laden met spullen. Dan verschijnt er een grijze Tesla, bedrukt met Oekraïense vlaggen en geelblauwe hartjes. 'On My Way UA', staat op de motorkap: de naam van de vrijwilligersorganisatie die Pijpelink aanstuurt en waarmee hij Oekraïense vluchtelingen in Polen koppelt aan busjes die ze naar Nederland kunnen rijden. >

> 'Ik ben al 21 keer gegaan', zegt hij. 'Het is bezopen dat er op een afstand minder dan een vakantie naar de Spaanse zon nu een oorlogsgebied is.' Eerder was hij actief bij Tesla Wensrit, waarmee hij in een colonne Tesla's richting Polen reed. 'Dat stopte vrij snel toen het opladen niet meer werd vergoed. Toen ben ik bij *On My Way* gestart.'

Przemysł, maandag, 19:20

'Er is weinig van over', zegt de 62-jarige Christian Wiśniewski over de stad waar hij al heel zijn leven woont. 'De eerste drie maanden van de oorlog waren heel heftig. De straten van Przemysł stonden vol met duizenden vluchtelingen. Een groot deel sloep langs de weg.' Wiśniewski is onderweg naar het vervallen station waar de trein vanuit Oekraïne aankomt, tegenwoordig zelfs direct vanuit Kyiv en Odesa. Groepjes vluchtelingen zwerven over het plein. Het is slechts een van de vele voorbeelden van de staat waarin Przemysł verkeert. De negen studenten rijden langs eindeloze rijen grauwe verwaarloosde bouwvallen die eruitzien alsof ze al jaren onbewoond zijn. De bus is onderweg naar een opslag van Hessel van Leeuwen, een Fries die sinds vorig jaar maart in Przemysł woont en spullen Oekraïne inrijdt. Als de studenten het pikdonkere terrein oprijden, lijkt

het alsof er niemand aanwezig is. Opeens klopt een vrouw met een geelblauwe muts en een hoofdlamp op het raampje van de voorste bus. Het is Una, een Amerikaanse vrouw uit Houston die Van Leeuwen helpt met het inzamelen van spullen. 'Dit is echt de beste busgeur die ik in tijden heb geroken', zegt ze over het artificiële vanille-aroma dat de geurkaarsen verspreiden. 'Normaal gesproken ruikt het naar hondenvoer en kattenpis.' Als de felle loodslampen aanschielen, verschijnt op een witte stalen schutting: 'War Animal Care'. De ruimte is gevuld met gigantische zakken brokjes, tientallen reismanden en hondenvoerbanken in elke denkbare maat. 'Die gaan allemaal naar dierenorganisaties in Oekraïne, zoals Animal Rescue Kharkiv', zegt Una. 'Zodra een stad bevrijd is, rijden zij direct naar binnen om alle dieren op te halen, ook al hangt het daar nog vol met *snipers*.' Van Leeuwen rijdt nooit helemaal tot aan het front, laat hij aan de telefoon weten, maar toch kan het onveilig zijn. 'We waren in Kyiv tijdens een aanval. Je zag de drones voorbijvliegen en de raketten maar een heel klein stukje verderop inslaan.' Hij gaf zijn baan als bankier op om permanent naar Przemysł te vertrekken. 'In 2021 heb ik een half jaar gereisd, ook door Oekraïne. Ik was een maand terug in Nederland toen de oorlog uitbrak, dus ik nam drie weken vakantie om daar te helpen. Toen heb ik mijn baas om verlening gevraagd, maar dat kon niet. Toen heb ik mijn spullen verzameld, een auto gekocht en sindsdien zit ik hier.' 'Heel nobel', vindt Hovius, 'maar ook heftig om heel je bestaan op te geven.' Hij denkt even na. 'Het is dat wij ons eten en onze hotels betalen vanuit een studentenbijbaantje en om de zoveel tijd tentamens hebben, anders

was ik het liefst ook elke week gegaan.'

Vooraf de eerste maand waarin Van Leeuwen hielp bij een overvolle grensovergang, zal hij niet snel vergeten. 'Bij een vrouw uit door Rusland bezet gebied was een bom in de tuin ontploft toen haar zus in de keuken stond. Er vlogen allemaal scherven in haar kaak. Ze mochten van de Russen niet naar het ziekenhuis, dus ze heeft zelf met een tang de scherven uit de kaak van haar zus getrokken. Toen ze het eindelijk in het ziekenhuis mochten laten hechten, bleek bij terugkeer heel het huis te zijn geplunderd. Toen zijn ze vertrokken.' Hij zwijgt even. 'Soms ben ik blij dat ik de taal niet spreek, dan ben je voor een groot deel onwetend.'

Hope Shelter, maandag 20:23

'We moeten zo door, jongens! De pizzeria sluit al om tien uur', zegt Indy Scholtens (23, business analytics & filosofie). Het volgende adres: *Hope Shelter*, een vluchtelingenopvang waar de groep eerder is geweest. Als Scholtens door de zware stalen schuifdeur binnenloopt, zet ze grote ogen op. 'Er is hier zoveel veranderd.' Tussen de tafels, stoelen en het zelf geknutselde keukenblok staan koffers en stapels dozen met gedoneerde spullen. Een lange muur volgeplakt met kindertekeningen maskeert het voelbare verdriet in de ruimte. In de hoek duwt een Oekraïense vrouw haar baby op een hobbelpaardje heen en weer. 'Eerst was dit allemaal gewoon een grote open ruimte', zegt Scholtens. Nu scheiden dunne muurtjes van gipsplaten de slaapruides van elkaar en van de leefruimte. 'Fijn om te zien dat dingen ook echt positief veranderen', vindt Scholtens. 'Hoewel je natuurlijk hoopt dat het allemaal niet meer nodig is.'

'Zodra een stad is bevrijd, haalt Animal Rescue alle dieren op. Ook al zit het nog vol met snipers'

Buiten wordt de rest van de groep onthaald als oude bekenden. 'Ik heb echt diep respect voor hen allemaal... *the Dutch*', zegt Stephen Viscount, een van de drie Canadese oorlogsveteranen van vrijwilligersorganisatie *The Canada Way*, met een grote lach op zijn gezicht. Viscount, een kale man met een grijze baard, grote oorbellen, nektattoos en camouflagekleding, rijdt samen met twee vrienden uit zijn oude bataljon het grootste deel van de spullen van *Keep Them Warm* zo ver mogelijk Oekraïne in. Hovius: 'We krijgen regelmatig filmpjes van hem waarin hij onze spullen letterlijk tot in de loopgraven aflevert.' De Canadeses heeft er ondertussen al meer dan 120 ritten en ruim 50.000 kilometer door Oekraïne opzitten. 'Vorig jaar maart vroeg ik of mijn vrouw het goed vond als ik

drie maanden ging helpen. Dat is al een paar keer met drie maanden verlengd. Ze is inmiddels ook op bezoek geweest, maar omdat zij nog in het Canadese leger zit, mag ze niet mee de grens over, want dan zouden NAVO-troepen officieel het oorlogsgebied betreden.' Is hij nooit bang? 'Het gebeurt wel steeds vaker dat er drones boven humanitaire hulpvoertuigen cirkelen, puur om af te schrikken. Maar juist omdat je niet meer in een militaire colonne, ben je veilig. We plannen alles tot in het kleinste detail.' Het biertje dat het gros van de vrijwilligers en studenten 's avonds drinkt om de dag te bespreken, moet hij skippen. 'Ik ben gisteren teruggekomen uit Oekraïne, en wil zo snel mogelijk weer terug.' De studenten struinen het centrum van Przemysł af, op zoek naar de laatste open kroeg. Bolscher knalt met een brede lach op zijn gezicht een meter bier en negen shotjes vodka op tafel. 'Die kun je niet laten liggen in Polen', zegt hij als hij de rest argwanend naar de borrelglaasjes ziet loeren. 'Het voelt elke keer weer raar', zegt de Max Boogaard (filosofie, 24) over de trips. 'Ook het contrast tussen ons eigen studentikoze gedrag - om er mee te dealen - en de heftigheid van de situatie.' Het is de bevlogenheid die hen verbindt, zegt Hovius. 'Ook al zijn we best anders, we willen allemaal iets positiefs bijdragen. Het zou echt zo mooi zijn als vanuit alle hoeken van Nederland studenten betrokken raken bij ons initiatief.' Dat lijkt aardig te lukken: steeds meer studenten steden sluiten zich bij *Keep Them Warm* aan. 'Hebben jullie gezien hoe ver Nijmegen al is?', vraagt Boogaard. 'Ja', antwoordt Isabelle Broekhof (geneeskunde, 22): 'Vanuit Amsterdam gaan ze ook al rijden!' 'Als het nodig is wil

ik wel op en neer naar Nijmegen om alles met ze door te nemen', zegt Scholtens. 'Dan kunnen ze snel vertrekken.'

Medyka, dinsdag, 7:21 uur

'Vorig jaar in april sliepen we op matjes in een soort warenhuis aan de grens, zonder stroom en water', herinnert Magalie van Exel (21, International Relations and Organisations) zich van haar eerste bezoek aan Przemysł. 'Je werd elke ochtend wakker van de massale stroom Oekraïners die naar Polen wilde oversteken. Daarna zaten we met militairen aan de ontbijttafel.' Nu zijn er, op een paar lifters na die juist willen terugkeren naar Oekraïne, weinig vluchtelingen te bekennen. In een rij witte bouwketen is ruimte gemaakt voor geïmproviseerde noodkantoortjes van UNHCR en UNICEF, een sigarettenstalletje en een simkaartenwinkel van T-Mobile. 'Er zijn tegenwoordig zelfs veel Oekraïners die gewoon op en neer gaan om hier boodschappen te doen', zegt een UNHCR-medewerker, terwijl ze wijst naar de supermarkt *Bierdonka* verderop. Tevergeefs vraagt Bolscher haar of hij nog mensen kan oppikken in zijn busje terug naar *Hope Shelter*. Even later rollen de studenten daar het terrein op om de eerste zes vluchtelingen op te halen die meegaan naar Nederland. 'We hebben zelfs een hond', zegt Oekje van Asten (religiewetenschappen, 23) enthousiast als ze de lijst met namen voorleest. De Jack Russell blijkt toch niet zo gezellig: het beestje begint wild te grommen als iemand het probeert te aaien. Het baasje wijst haar hond terecht: '*Bad dog!*' Veel meer Engels dan dat wordt er niet gewisseld. Van Exel typt snel een berichtje via Google Translate om uit te leggen hoe iedereen heet, waar de reis naartoe gaat en waar ze onderweg stoppen. >

> 'We komen oorspronkelijk van de Krim en zwerven al acht jaar door Oekraïne', zegt Arthur Melnychenko, een kleine man met een grijze pet, eenmaal onderweg naar Nederland. 'Ons laatste adres was in Marioepol. Daar sloeg vorige week een enorme raket in op minder dan een kilometer afstand. Het hele gebouw trilde en mijn kinderen begonnen direct te huilen, toen wist ik dat het tijd was om te vertrekken', zegt hij geëmotioneerd. 'We willen niet dat onze kinderen opgroeien in een oorlog', bevestigt zijn vrouw Vlada. Tijdens de pauzes van de ruim 1500 kilometer lange rit spelen hun twee dochters, Ariana (4) en Yesenia (2), tikkertje. Ze rennen rondjes om de bussen of sjezen als een vliegtuigje door de lucht als een van de studenten ze ophijst en rondzwaait. Voordat hij het doorheeft krijgt Martien Bruintjes (rechten & internationale betrekkingen en organisaties, 24) Yesennia in zijn armen geduwd. 'Ik vind Zelensky echt een grote held', zegt hij nog tegen haar moeder. 'Helemaal waar', beaamt Vlada. 'Al zouden we nergens zijn zonder Valerii Zalozjnyi, de Commandant van de Krijgsmacht.' In de bus van de 36-jarige Tamila Aleksandrova en haar dochter Iryna wordt niet zoveel gepraat. Bij de derde stop wordt duidelijk waarom, als ze een berichtje typt op Google Translate. 'Kan ik alsjeblieft bij het gezin van Yulija geplaatst worden?' Dat zijn de andere vier passagiers in het busje. 'Ik ben bang om alleen te zijn in Nederland.'

Utrecht, woensdag, 16:05 uur
Het eindpunt van de reis is bereikt: de tijdelijke noodopvang voor Oekraïners in de jaarbeurs in Utrecht. 'Garande-

ren kunnen we nooit', zegt coördinator Eric Lamers. Hoe-wel de ruimte, waarbij aan alles lijkt gedacht (een huisarts, mentale zorg, een altaar, een 'gratis' kledingwinkel, een stilteplek, een borstvoedingsruimte en een kinderspeelplaats) opvallend leeg is, wordt erop gehamerd dat ook alle studenten een geel registratiebandje halen. 'Dat is ook noodzakelijk', waarschuwt Lamers. 'We hebben hier van alles gehad: mensenhandel, smokkelaars en pedofielen. Of Poolse Roma- of Sinti-gezinnen die zich in meer dan zes verschillende landen registreren en overal leefgeld ontvangen... en in de tussentijd hun huis aan Oekraïense vluchtelingen verhuren.' Terwijl de zestien afgeleverde Oekraïense vluchtelingen in hun "matchingsgesprek" zitten met een tolk een medewerker van het Rode Kruis, waarbij wordt gekeken naar welke plek in Nederland ze gaan, wil de groep studenten weer naar Leiden vertrekken. Tamila ziet het gebeuren, krijgt tranen in haar ogen en springt direct op van haar stoel om iedereen een kus uit dankbaarheid te geven. Yesenia rent blij naar Bruintjes toe voor nog één laatste vliegtuigje, en duikt daarna weer de kinderhoek in. 'Het is geruststellend om te zien dat de kinderen zich met van alles vermaken en in ieder geval nog kunnen spelen', zegt Mathilde Bilars (rechten, 21). 'Al voelt het ook gek dat je ze nu afzet, niet meer ziet, en hoopt dat ze op een fijne plek in Nederland terechtkomen.' Die avond blijkt dat Tamila al op de taxi naar Tubbergen is gezet. Daar verblijft ze in een hotel met haar dochter en het gezin van Yulija. Arthur, Vlada, Ariana en Yesenia zijn nog niet geplaatst, maar wat Arthur betreft staat de volgende afspraak al vast. 'Als de oorlog voorbij is, zijn juli-allemaal uitgenodigd in mijn thuisstad in Oekraïne.' <

Naturalis verbreekt fossiele banden

Naturalis verbreekt alle banden met de fossiele industrie en de luchtvaart.

Dat liet het natuurhistorisch museum op woensdag weten via een bericht op sociale media. 'De energietransitie waar we als samenleving voor staan vraagt verregaande en onduidelijke inzet van overheden, burgers en bedrijven', zo schrijft het instituut. Voorheen werkte Naturalis onder andere samen met olieconcern Shell bij een onderzoek naar biodiversiteit op zonneparken, maar op de website van het museum is te lezen dat die samenwerking in december is beëindigd. In januari 2021 riep klimaatactiegroep Extinction Rebellion het museum ook al op de banden met Shell te verbreken. Toen verdedigde het museum de samenwerking nog: 'Uiteraard zijn we kritisch en alert op greenwashen, maar het bestaan van die term betekent niet dat Naturalis en het bedrijfsleven nooit samen zouden kunnen werken', zei directeur Edwin van Huis toen nog tegen Sleutelstad. Afgelopen november was het museum het toneel voor een actie van Extinction Rebellion. Drie actievoerders stelden zich toen naakt op in het museum als exemplaren van de 'uitstervende soort' *Homo sapiens*.

'Beurzenbeleid is een *train wreck* en gaat frictie veroorzaken'

De komst van starters- en stimuleringsbeurzen leidt tot grote zorgen bij de personeelspartijen in de universiteitsraad. 'Het verhoogt de werkdruk en zorgt voor sociale onveiligheid.'

DOOR VINCENT BONGERS

Het ministerie van ocw heeft een pot met 300 miljoen euro aan starters- en stimuleringsbeurzen. De startersbeurzen zijn voor universitair docenten (UD's) die vanaf 1 januari 2022 in dienst zijn gekomen. Zij krijgen een bedrag van in totaal drie ton, daar gaat wel 20 procent vanaf vanwege de kosten die de universiteit maakt. Dus de UD houdt 240 duizend euro over. Doel: het stimuleren van ongebonden onderzoek en het verlagen van de werk-, competitie- en aanvraagdruk. De stimuleringsbeurzen zijn variabel (tot maximaal drie ton) en bedoeld voor UD's, universitair hoofddocenten (UHD's) en hoogleraren die al in dienst zijn. Leiden ontvangt per jaar 14,3 miljoen aan starters- en 14,4 miljoen aan stimuleringsbeurzen, blijkt uit het plan van het college van bestuur dat maandag in de universiteitsraad werd besproken. De verdeling van de beschikbare middelen over de faculteiten vindt plaats op basis van studentenaantallen. De UD's die in aanmerking komen voor de star-

tersbeurzen moeten bestedingsplannen opstellen. Zij zullen in 'goed overleg binnen het instituut bepalen hoe het beursbedrag wordt ingezet, zodat de inzet van de middelen bijdraagt aan de verlaging van de werkdruk en meer ruimte voor onderzoek'. De stimuleringsbeurzen worden ingezet waar de 'werkdruk het hoogst is en de ruimte voor onderzoek het laagst'. Dit in samenspraak met de 'relevante medezeggenschap'. Er moet dan wel rekening worden gehouden met de adviezen van de ocw-commissie voor uitwerking van de starters- en stimuleringsbeurzen. Deze commissie heeft echter nog niet geadviseerd. De beurzen zorgden voor veel ergernis bij de personeelspartijen. 'Dit beleid is een *train wreck*', zei Mark Dechesne van personeelspartij LAG. 'Er komt buitengewoon veel macht te liggen bij de decanen en de wetenschappelijke directeuren bij het verdelen van het geld. Dat is echt een voorwaarde voor een toename in sociale onveiligheid.' Zo ontstaat er frictie op de werkvloer, voorspelde hij. 'Dit heeft gevolgen voor de relatie tussen collega's, en die met leidinggevenden.' Als de een wel geld krijgt en de ander niet, dan is het waarborgen van de sociale veiligheid onmogelijk, vond ook partijgenoot Remco Breuker, die overigens in de ocw-commissie zit. 'Het college moet leiderschap tonen

op dit punt.' 'Misschien is het een idee om een *board of review* buiten de universiteit anoniem de beurzen te laten verdelen', opperde Dechesne. Ludovic Juurlink (UB) vond dat geen goed idee: 'Dan belast je er weer andere externe mensen mee, en wij moeten dat dan gaan doen voor bijvoorbeeld de Universiteit Utrecht.' Breuker: 'Er zou een extern gefinancierde *board* moeten komen, al is er dan weer compensatie nodig voor het werk dat de leden van zo'n commissie elders doen. We lossen het nooit helemaal op, maar moeten het wel proberen zo goed mogelijk uit te doen.' Hij had nog meer kritiek: 'Er is geen afdoende beleid om de startersbeurzen zo breed mogelijk uit te smeren, dus om te zorgen dat het geld niet alleen naar nieuwe UD's gaat, maar ook beschikbaar is voor collega's die er al langer zijn en collega's die later komen wanneer de pot leeg is.' Het ministerie wil overigens niet dat het geld voor de startersbeurzen breder wordt verdeeld. 'Meer uitsmeren zou wel kunnen, maar het wordt niet aangemoedigd door het college. Dat is echt een gemiste kans. De universiteit zou burgerlijke ongehoorzaamheid moeten tonen.' Het college geeft overigens wel de mogelijkheid voor de zogeheten team science-aanpak. Beurzen kunnen bijvoorbeeld samen met UD's

die niet onder de regeling vallen worden aangevraagd. Ook wil de universiteit de stimuleringsbeurzen in eerste instantie gebruiken om UD's te financieren die geen startersbeurzen aan mogen vragen. 'Verruiming naar UHD's en hoogleraren is wellicht aan de orde na het advies van de commissie'. Breuker was het er ook niet mee eens dat de beurshouderbestedingsplannen moeten schrijven van het college. 'Dat is expliciet niet de bedoeling. Uiteraard zijn er regels waarbinnen de beurs moet worden uitgegeven, maar dat betekent niet dat er inhoudelijk goedkeuring binnen de universiteit moet zijn. De universiteit trekt een grotere broek aan dan de bedoeling is.' De personeelsleden vrezden ook voor werk-drukverhoging voor collega's zonder beurs. In de plannen staat dat 'uitkoop van onderwijs niet vanzelfsprekend is' voor UD's met een beurs. Floske Spijksma (UB) vreest dat dat toch gaat gebeuren. 'Met als gevolg dat collega's die geen beurs krijgen dat onderwijs moeten gaan opvangen.' Breuker zag die bui ook al hangen. 'Ik wil van het college weten hoe we dat gaan oplossen. Hoe kan dit in godsnaam niet ingaan tegen het beleid in het strategisch plan van de universiteit om de werkdruk juist te verlagen?' Op maandag 13 februari spreekt de raad met het college over de beurzen.

Abonneer je ook op onze nieuwsbrief

Docenten gezocht

Op ZZP basis

Direct Dutch Institute zoekt docenten (m/v) om Nederlands te geven aan expats. Wij geven zowel online als klassikaal les (in Den Haag). Ook voor beginnende docenten!

Kijk op directdutch.com/contact/vacancies voor informatie.

The oldest language school for Dutch in The Hague!

Mis niets en download nu de Mare-app

Tijd is Ruslands grootste vijand

'Sommige strategieën stammen nog uit de Napoleontische oorlogen'

Russische Iskanderraket die ook met een kernkop kan worden uitgerust

Russen zien oorlog voeren als wetenschap, zegt militair deskundige Engin Yüksel. En dat is niet in hun voordeel. 'De strijd in Oekraïne werd precies wat ze niet wilden: een uitputtingsslag.'

DOOR VINCENT BONGERS

In de vroege ochtend van 27 januari 2014 doken er op het Oekraïense schiereiland de Krim plotseling zogeheten 'groene mannetjes' op. De naam verwijst naar de kleur van de uniforms van de zwaarbewapende en gemaskeerde mannen. Ze droegen geen insignes of verwijzingen naar hun nationaliteit. Nadat ze overheidsgebouwen bestormden en de Russische vlag hesen, werd duidelijk wat er aan de hand was. Rusland had de Krim geannexeerd. Die ochtend zat Engin Yüksel (1979) in een ondergrondse bunker. 'Ik was als inlichtingenofficier van de Navo verbonden aan het Allied Nato Joint Force Command in Brunssum en op oefening ergens in het noordoosten van Duitsland', vertelt Yüksel, die geboren is in Turkije maar inmiddels Nederlands staatsburger is. Vanuit die Limburgse basis houdt de Navo Noordoost-Europa en met name Rusland scherp in de gaten en stuurt *multinational battlegroups* in Estland, Letland, Litouwen en Polen aan. 'De actie van de Russen kwam totaal onverwacht. We waren echt verbaasd en konden niet meteen de situatie duiden. De Russische strategie verraste de Navo. Ik was tot 2016 een van de officieren die de commandanten vervolgens elke dag moest updaten over de Krim en de Donbas-regio.' Yüksel heeft zich de afgelopen jaren verdiept in de Russische ideeën over militaire strategie. 'Dat is de sleutel om je defensieve plannen op orde te krijgen. Wat zijn de gedachten achter de Russische militaire activiteiten?' Zijn onderzoek leidde tot een proefschrift dat hij vorige week succesvol in Leiden verdedigde. Bij de annexatie van de Krim bestond het idee dat de Russen een nieuwe strategie toepasten, namelijk hybride oorlogsvoering. 'Ze zouden vooral ook non-militaire middelen inzetten, zoals economische en politieke pressie, informatietechnologie en paramilitaire- en terroristische organisaties ondersteunen.' Yüksel twijfelde aan die lezing. 'Ik had het gevoel dat er veel meer continuïteit zat in de Russische strategie dan gedacht. Hoewel mijn onderzoek maar tot 2010 loopt, kan ik wel zeggen dat de inzet van militaire mid-

delen nog steeds veruit het meest bepalend is. De snelle overwinning zonder bloederige gevechten op de Krim, kwam alleen door de specifieke omstandigheden op het schiereiland, niet door andere ideeën over oorlogsvoering. Militaire middelen zijn nog altijd doorslaggevend om de overwinning te behalen.' Yüksel leerde op de middelbare school Russisch. 'Ik kan simpele teksten lezen, maar als het complex wordt, gebruik ik vertalingen. In Rusland verschijnt het tijdschrift *Voennaya Mysl*, dat wordt in het Engels vertaald als *Russian Journal of Military Thought*. De auteurs zijn generaals en andere strategisch specialisten. Officieel zijn de militaire doctrines geheim, maar als je dat blad leest, krijg je een goed inzicht in wat er speelt. Ik heb mijn onderzoek ook voorgelegd aan Andrey Pavlov, een onafhankelijke militair deskundige van de Universiteit van Sint-Petersburg. Van hem heb ik bevestiging gekregen dat mijn analyse klopt.' Zelfs heel oude ideeën blijken nog steeds bepalend te zijn. 'De concepten *initial period of war* en *combat readiness* stammen al uit de Napoleontische oorlogen. Rusland is wat betreft logistiek en techniek inferieur aan het Westen - in de negentiende eeuw Pruisen en Frankrijk, later de Verenigde Staten en Europa. De Russen zetten dan ook in op de openingsfase van de oorlog als het gaat om een offensief. Door te zorgen dat een deel van het leger altijd gelijk klaar is om strijd te leveren en gebruik te maken van het verrassingseffect kan een aanval effectief zijn. Want als een oorlog een uitputtingsslag wordt dan is er minder kans op de overwinning.' Dat is ook precies wat er gebeurde in de Krim. 'De groene mannetjes waren gewoon militairen van de *special forces*. De strategie slaagde, maar dat kwam omdat de bevolking op de Krim grotendeels Russisch georiënteerd is.'

De inval in Oekraïne was totaal anders, maar de tactiek was feitelijk dezelfde. 'Daar ging het wel fout. Dat komt onder andere doordat de Russen erg rigide zijn in hun strategieën. Ze zien oorlog voeren als wetenschap. Ze denken dat er wetten van oorlogsvoering zijn, zoals er natuurkundige wetten bestaan: als een commandant deze regels op het slagveld toepast, is succes verzekerd. Maar elke oorlog heeft zijn eigen specifieke omstandigheden. De Russen zien dat over het hoofd. Voor het Westen is oorlog geen wetenschap maar krijgskunde. Daar heeft een commandant meer speelruimte.' De Russische legerleiding had in februari 2022 verwacht met de beschikbare troepen de klus te klaren, mobilisatie was niet nodig. 'Het verrassingseffect zou voldoende zijn, maar ze vergaten de tegenstander goed in te schatten. Oekraïners bleken bereid om het land tegen elke prijs te verdedigen. Het is een uitputtingsslag geworden: precies wat de Russen niet wilden. Tijd is de vijand van Rusland in deze oorlog. Oekraïne wordt door de steun van het Westen sterker. Ik zie niet onmiddellijk een doorbraak voor de Russen.' Ze proberen wel het verschil te maken met nieuwe technologie. 'Bijvoorbeeld met de inzet van Iraanse drones. Ze bouwen echter nog steeds erg op de kracht van hun artillerie. De tegenstand en taaiheid van de Oekraïners ga je daar niet mee breken. Je kunt de oorlog niet alleen met artillerie winnen.' Ook een doorbraak aan Oekraïense kant zal er niet op korte termijn komen. 'Het stoppen van drones en raketten is een van de sleutels tot het succesvol afwerven van de Russen. Maar daarbij zijn ze volledig afhankelijk van het Westen. Daarnaast kost het tijd om technische superioriteit op te bouwen. Patriot-luchtafweerrakketten sturen is één ding, je moet ze ook leren gebruiken. Ik verwacht dat deze oorlog nog best lang gaat duren.'

Hoe groot is de nucleaire dreiging?

Wat gebeurt er als Rusland de oorlog dreigt te verliezen: leidt dat mogelijk tot de inzet van kernwapens? 'Ik verwacht niet dat de Russen bommen inzetten die hele steden wegvagen', zegt Engin Yüksel. 'Ze dreigen er wel mee, dat is ook een strategie natuurlijk. Dat heeft zo'n verwoestende impact op de hele wereld, het is heel onwaarschijnlijk dat Poetin daarvoor kiest. Maar als Rusland het gevoel krijgt in gevaar te zijn als natie, is het gebruik van tactische kernwapens best aannemelijk.' Dat zijn kernwapens met minder grote destructieve kracht die worden ingezet op het slagveld. 'Je kunt daarmee troepen uitschakelen en bijvoorbeeld een impasse in een loopgravenoorlog doorbreken.' De Iskanderraket die de Russen gebruiken

tegen Oekraïne, kan bijvoorbeeld ook met een nucleaire lading worden uitgerust. 'Mocht het Westen op Oekraïens gebied bij de gevechten betrokken raken, bijvoorbeeld op de Krim, dan sluit ik ook niet uit dat de Russen daar tactische kernwapens gaan gebruiken.' Als Rusland de oorlog dreigt te verliezen, dan zal Poetin gaan inzetten op een politieke oplossing. 'Het Kremlin zal niet toegeven dat de oorlog verloren is, maar proberen nog wat uit onderhandelingen te halen, bijvoorbeeld het behoud van een deel van de Krim. Dat zie ik eerder gebeuren dan een nucleaire oorlog. Ze zullen zich niet terugtrekken zonder een deal. Er moet toch een "succesje" uit gesleept worden.'

DEZE LEEGTE IS AL ONZE LEEG-
TES BIJ ELKAAR OPGETELD

JOUW LEEGTE IS SLECHTS EEN
KLEIN DEEL VAN DEZE LEEGTE

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van 4.500 euro te boven gaan.

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week bijles en huiswerkbegeleiding op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 6 leerlingen groep, 4 t/m 8, waarvan twee met vergoeding. Eén leerling lezen en rekenen, sbo groep 6. **Voortgezet onderwijs:** *Nederlands, vmbo basis/kader klas 3. *Nederlands, brugklas havo. *Nederlands, begrijpend lezen, brugklas mavo/havo met vergoeding. *Engels, brugklas havo/

vwo. *Aardrijkskunde, biologie, 2 havo. *Engels, brugklas basis/kader. *Nederlands, aardrijkskunde vmbo-tl. **Leiden-Zuid**, *5 leerlingen basisonderwijs. **Voortgezet onderwijs:** *Nederlands, Engels, Wiskunde, brugklas vmbo basis/kader. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdkoomen@owwleiden.nl.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. btw voor elke vijftiendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet b.v., postbus 20, 2040 AA Zandvoort, telefoon 023-571 47 45. E-mail: Zandvoort@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
Website mareonline.nl
Twitter [@weekbladmare](https://twitter.com/weekbladmare)
Mastodon [@weekbladmare@mastodon.online](https://weekbladmare@mastodon.online)
Instagram [@weekbladmare](https://www.instagram.com/weekbladmare)
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 10.000

Hoofredactie: Frank Provoost
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie: Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Anoushka Kloosterman
a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl

Sebastiaan van Loosbroek
s.pvan.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Joran Neyen (stagiair)
joranneyen@gmail.com

Medewerkers: Pim Bakx | Emiel Beinema | Remco Breuker | Josette Daemen | Omar Ghaly | Olaf Leeuw | Maia de Quay

Art direction en vormgeving: Marcel van den Berg, joostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties: Bas van der Schot | Bandirah | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk
Advertenties: Bureau van Vliet b.v. Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem
Telefoon 023 - 571 47 45 |
E-mail sales@bureauvanvliet.com
<https://bureauvanvliet.com/>
advertentie/Weekblad

Redactieraad: Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmman | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Zoë van Litsenburg | Frank Rensen | Marten Jesse Pot | Hermelijn Smits

LAMME LEIDSE MEMES

Examen kunstgeschiedenis straks zonder beelden van kunstwerken: 'we willen dat soort geheugensteuntjes ontmoedigen'

DE DAS

'Yoshiwara was een soort Disneyland, een prostitutiepretpark waar je kon ontsnappen aan strenge rangen en standen'

'Scène tien' van Kitagawa Utamaro omzeilde de censuurwetten om het populaire verhaal van de Zevenenveertig rōnin af te beelden

Je moet het wel even zien

De prenten die op de nieuwe Siebold-Huis-tentoonstelling hangen, geven een inkijkje in het geïsoleerde Japan van 1765 tot 1865. Wie goed kijkt, ontdekt allerlei verwijzingen, grappen, censuromzeilingen, prostituees en reclame.

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN

Stuur een aubergine- of perzik-emoji naar een Tinderdate, en die begrijpt direct wat je bedoelt. Maar een student die over tweehonderd jaar voor een masterscriptie oude chatberichten doorploegt, zal zich toch afvragen waarom iedereen steeds fruitplaatjes naar elkaar stuurde. Grappen, verwijzingen en ironie gaan zo volledig verloren: zonder context wordt een satirisch portret van een universiteitsbestuur niet meer dan een schilderij van rokende witte mannen - met alle gevolgen van dien. Dat geldt ook voor de Japanse prenten die sinds vorige week in Japanmuseum SieboldHuis hangen. Ze staan tjokvol verwijzingen, grappen, censuromzeilingen, prostituees en reclame, maar nu, in de toekomst, is het flink puzzelen om die eruit te halen. 'Voor de hedendaagse kijker, Japans of niet, zijn het niet meer dan mooie plaatjes omdat hij de context niet kent', zegt junior conservator Jim Dwinger. Voor de tentoonstelling *Verborgen betekenissen* onderzochten studenten en net-afgestudeerden van de Universiteit Leiden de prenten en schreven uitgebreide uitleggen. 'We wilden dat elke prent zodanige uitleg heeft dat je in de schoenen staat van de mensen die het in die tijd kochten, en dat je precies weet wat er mee aan de hand is.' De prenten, voornamelijk afkomstig uit privécollecties, zijn gemaakt tussen 1765 en 1865. Japan onderhield toen minimaal contact met de buitenwereld en had een strenge klassenmaatschappij, maar intussen was de middenklasse booming en groeiden steden in rap tempo. Edo (zoals Tokio toen heette) werd een gigantisch metropool, met meer inwoners dan Londen of Parijs. 'Japan is dan op en top een consumptiemaatschappij', zegt Dwinger. 'Met enorm veel commerciële activiteiten, en er werd ontzettend veel gedrukt en verkocht.'

Veel prenten zijn dan ook puur commerciële plaatjes, met veel mooie vrouwen en kabuki-acteurs. Die laatsten waren als filmsterren, zegt tentoonstellingscoördinator Joesje Smit. En mensen verzamelden hun afbeeldingen 'zoals je vroeger posters uit de *Hitkrant* knipte'. Regelmatig zit er *product placement* in, met gezichtslogo's van populaire stoffenprints. Ze laat een portret zien. 'Dit is Ichikawa Danjūrō de achtste, uit de beroemde Danjūrō-acteursfamilie. Hij was zo populair, dat na een bepaald kabuki-theaterstuk waarin hij zich verstoep in een regenton, het water uit die ton werd verkocht. Net als de influencer Belle Delphine die haar badwater te koop zette: *it's been done in Japan*.' Dwinger: 'Er zijn passages uit boekjes waarin vrouwen uit de vroege negentiende eeuw praten over hoe hun kinderen acteursprenten verzamelen: "Mijn kind wil alleen maar Kunisada's (van prentmaker Utagawa Kunisada, red.)".'

Net als kabuki was het prostitutiedistrict Yoshiwara innig verstregeld met de prentenindustrie. Het was 'een soort Disneyland', een prostitutiepretpark waar men kon ontsnappen

aan de strenge rangen en standen; zelfs samoeraï moesten hun zwaarden afleggen. 'Ze noemden het ook echt Yoshiwara-land', zegt Dwinger. 'Je was daar helemaal het mannetje, zolang als je geld had en kennis van de etiquette.' Hoe hooggeplaatst iemand ook was in het echte Japan, als hij de etiquette niet beheerste was hij in Yoshiwara een *yabo* - een boerenpummel. Dwinger: 'Bijna alle dames op de prenten waren *oiran*: hooggeplaatste prostituees, die ook bedreven waren in bepaalde culturele taken. Van hen werd verwacht dat ze niet alleen mooi waren, met luxe kimono's en haarpenen, maar ook goed waren in thee-ceremonie, conversatie en muziek maken op de shimasen of koto (instrumenten met respectievelijk drie en zeven snaren, red.)' 'Ze waren geen *geisha*', benadrukt hij. 'Dat waren in eerste instantie mensen die de gasten in het bordeel vermaakten tijdens het wachten. Het waren eerst zelfs vaak mannen.'

De *oiran* verschenen in rangboekjes, gesorteerd op populariteit en waar ze goed in waren. 'Als je eenmaal *oiran* was, had je allemaal privileges zoals een eigen kamer in het bordeel. De allerhoogsten mochten zelf hun klanten kiezen en weigeren. Maar daar moesten ze eerst heel hard voor werken. Dat is meteen het trieste. Ze werden als jonge meisjes verkocht aan een bordeel, en als ze succes hadden werden ze *oiran*. Met heel veel geluk konden ze zichzelf uitkopen, of worden uitgekocht door met een man te trouwen. Maar dat was uitzonderlijk.' Smit: 'Het zijn dan wel plaatjes van mooie vrouwen die het erg naar hun zin hebben, maar in werkelijkheid zijn het meisjes die door hun ouders zijn verkocht en vaak jong overlijden, omdat ze allerlei ziektes opliepen en geen fijn leven hadden. Die tragische kant willen we ook belichten.'

De Japanse heersers, de Tokugawa-familie, keek argwanend naar de opkomende middenklasse, die niet alleen steeds rijker werd maar ook nog eens goed geleterd was. Huiverig voor opstanden, stelden ze strenge censuurregels in op drukwerk om opstandigheid in de kiem te smoren. Dwinger: 'Als antwoord daarop verzonden prentmakers manieren om die censuur te omzeilen met *mitate*: een prentontwerp dat op het eerste gezicht een gewoon plaatje lijkt, maar waar verborgen iconografie in zit. De geleterde kijker die zijn klassiekers kent begrijpt de verwijzing wel.'

Smit laat een print zien van drie vrouwen die iets op lijken te ruimen. In feite is dit een verwijzing naar het verhaal van de *Zevenenveertig rōnin*, over een groep samoeraï die aan het begin van de achttiende eeuw de dood van hun meester wraakte (waarover in 2013 ook een film verscheen met Keanu Reeves). Het wraakverhaal was erg populair in theater en prenten, en werd ondanks censuurwetten nog jarenlang verteld. Smit: 'Je ziet de vrouwen dingen opbergen in huis, maar er staat ook "scène 10" bij. In het verhaal verstoep iemand zich in de kist voor de agenten, en zijn ze smokkelwaar aan het inhalen. Op de prent staan drie vrouwen, wat verwijst naar de drie agenten die in het stuk zitten. Alles wijst op een echte gebeurtenis die was gecensureerd.'

Verborgen betekenissen, SieboldHuis, t/m 23 april, €10 (gratis voor studenten van Universiteit Leiden)

‘Als het paard niet wil, doen we het niet’

DOOR EMIEL BEINEMA
FOTO MARC DE HAAN

Hoe word iemand eigenaar van de ‘s-Gravenhaagsche Stadsrijschool?

‘Als achtjarig jongetje had ik hier mijn eerste paardrijles. Toen waren de stallen vies en er waren lekkages: ik voelde me niet helemaal thuis. Ik ben bij een andere manege gaan rijden en deze helemaal uit het oog verloren.

‘Jaren later vertelde mijn toenmalige instructrice dat ze hier les ging geven. Ze vertelde er zulke mooie verhalen over, dat ik dacht: je moet het wel over een andere plek hebben. Toen ben ik toch maar weer eens gaan kijken.’

En toen voelde je je wel thuis?

‘Ja, en toen ben ik hier zelfs les gaan geven. Eerst alleen op zaterdagmiddag,

maar na een paar weken elke dag. Ik zat toen nog in de zesde klas en ik moest alles voor mijn paardenhobby zelf betalen, dus die bijverdiensten waren wel welkom.

‘Toen ik ging studeren, werd het erg druk, en zijn er weer wat andere instructeurs bijgekomen. Maar ik bleef erg betrokken en nadat de vorige eigenaar afgelopen zomer overleed, heb ik de zaak samen met een collega overgenomen.’

Valt dat wel te combineren met je studie?

‘Ik heb nu een half jaartje geen studie gehad. Daarvoor moest ik mijn scriptie schrijven. Toen zat ik helemaal vol, dus moest ik iedereen die naar mij kwam

voor lessen weigeren. De afgelopen maanden heb ik juist weer privéleerlingen aangenomen, maar laatst dacht ik opeens: “O sjips, straks ga ik weer studeren. Dit wordt weer te druk.”

‘Ik vind wel een manier. Mijn leerlingen kennen mijn situatie en zijn flexibel: als het een keer niet kan, dan slaan we gewoon een week over. Daar ben ik tegen hen ook eerlijk over. En als ze wel altijd die regelmaat willen: even goede vrienden, dan help ik ze graag zoeken naar een andere instructeur. Ik ken inmiddels heel veel mensen in dit wereldje, natuurlijk.’

Wil je nog wel wat anders dan paardensport?

‘Ik stond ooit op het punt om helemaal de paardensport in te gaan. Na de middelbare school heb ik drie jaar voltijds gesport. Maar ik heb in echte topstallen gewerkt en daar is het zo belangrijk dat die paarden presteren, dat het soms ten koste gaat van het welzijn van het dier en de harmonie tussen ruiter en paard. ‘Ik heb toen de keuze gemaakt dat als het paard het niet wil of het lukt niet, dan doen we het niet. Ik wil alleen met een paard presteren als het netjes kan en op een vriendelijke manier.

‘Dus toen heb ik de knoop doorgehakt: ik heb mijn paard verkocht en ben gaan studeren. En met die keuze ben ik nog steeds heel tevreden. Ik denk dat de paardensport altijd een rol in mijn leven blijft spelen, alleen weet ik nog niet precies op welke manier. Dat ik nu een luxepositie heb met een eigen manege, helpt natuurlijk wel.’

COLUMN | OMAR GHALY

Een zuchtje wind en alle goede voornemens vallen om

Ik heb dit jaar in Egypte overwinterd om het constante gejammer en gemekker over de feestdagen te ontvluchten. Naast Kerst en Nieuwjaar heb ik daardoor ook Blue Monday moeten overslaan. Voor de mensen die niet bekend zijn met het concept: Blue Monday is de meest neerslachtige dag van het jaar. Het zou gebaseerd zijn op een formule die een aantal factoren meetelt. Onder andere: het weer, geld, hoe lang geleden Kerst was en hoe goed het gaat met je voornemens.

Kritiek op de formule is niet mals. Blue Monday is pseudo-wetenschappelijk, en net als iedere bijzondere dag op onze kalender vooral een excuus om nog een zwieper te geven aan de omzet van iedere ondernemer en zijn

dode moeder. Semi-bekend twitteraar en het Groningse antwoord op Ionica Smeets, statisticus Casper Albers, omschreef het treffend: ‘Net zo onzinnig als een formule als “drie keer woensdag gedeeld door andijvie”.’

Ik probeerde het aan mijn neef in Egypte uit te leggen. Hij constateerde tevreden dat als dit de meest depressieve dag van het jaar was, hij wel een uiterst gelukkig mens moest zijn. Hij had een week vakantie van zijn dienstplicht, de lucht was blauw, het regende niet en goede voornemens had hij niet omdat niemand in Egypte goede voornemens maakt. Al met al was het leven dus goed.

In Nederland hebben wij die luxe helaas niet. Goede voornemens zijn precieze dingen, een zuchtje wind en ze vallen om. Dan moeten we een jaar lang wachten om te kijken of we volgend jaar wel de discipline kunnen opbrengen om ons leven eens drastisch om te gooien. Spoiler alert: het jaar daarop valt het allemaal ook weer vies tegen. Op naar 2025 maar. Zaniken over goede voornemens is inmiddels ook een nationale sport geworden. Zo klaag je over de nieuwe gezichten in de sport-

school waar je zelf ook niet vaker dan twee keer per maand heen gaat. Je beziet je vrienden die drie dagen gestopt waren met roken met medelijden. Ze vertellen je nog wel dat ze in ieder geval willen minderen maar jullie weten allebei dat dat ook niet lukt.

Het is ook niet makkelijk om je te houden aan goede voornemens. Als het makkelijk was, was je er wel eerder aan begonnen. Daarbij werkt het universum je soms gewoon tegen. Laatst was ik aan het eten met een goede vriendin die meedeed aan Dry January. Voor de mensen die niet bekend zijn met het concept: Dry January is een soort ramadan-lite voor niet-moslims.

Ze bestelde netjes een 0,0 IPA en kreeg van de bediening toch de alcoholische versie. Ze had het pas door na de eerste slok en als je eenmaal iets begint, moet je het ook afmaken. Sorry, *universe says no*. De fles kon open en Dry January voor die dag uit het raam.

Als mijn neef eens zou weten hoe makkelijk hij het heeft met zijn leven zonder voornemens, zou hij iedere maand fluitend naar zijn dienstplicht vertrekken.

Omar Ghalay is student Egyptologie

‘Dry January is een soort ramadan-lite voor niet-moslims’